

Ks. Rajmund Pietkiewicz, *Biblia Polonorum. Historia Biblii w języku polskim. I. Od początku do 1638 roku* (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu; Poznań: Pallottinum 2016). Ss. 757+ il., mapa, sum. PLN 45. ISBN 978-83-7014-812-6

KRZYSZTOF PILARCZYK

Institut Religioznawstwa, Uniwersytet Jagielloński
e-mail: krzysztof.pilarczyk@uj.edu.pl

Praca stanowi chronologicznie pierwszy z sześciu tomów dzieła zatytułowanego *Biblia Polonorum. Historia Biblii w języku polskim*, powstającego z inicjatywy ks. Rajmunda Pietkiewicza, biblisty i bibliologa, profesora Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. On też jest jego redaktorem, wydawcą zaś – poznańskie Wydawnictwo Pallottinum, które jako pierwszy tom opublikowało w 2015 r. pracę pt. *Biblia Tysiąclecia (1965-2015)* autorstwa redaktora całości, co związane było z pięćdziesiątą rocznicą jej pierwszego wydania. Recenzowany tom, również tegoż autora, nosi tytuł *Od początku do 1638 roku*. Upamiętnia on zarazem – zgodnie z intencją ks. R. Pietkiewicza – 1050 rocznicę chrztu Polski. To wielkie przedsięwzięcie badawczo-wydawnicze przedmiotowo wpisuje się w obszar studiów humanistycznych, głównie z zakresu historii kultury polskiej, teologii-biblistyki i bibliologii.

Przyjęta koncepcja pierwszego tomu *Biblii Polonorum* narzuciła jego podział na trzy zasadnicze części: (1) kulturowe i religijne tło europejskie i polskie, w którego perspektywie należy widzieć powstanie drukowanych biblii i jej części w języku polskim w okresie renesansu, (2) opis osiągnięć typograficznych dotyczących reprodukcji tekstów biblijnych w tłumaczeniu na język polski poprzedzony zarysem wcześniejszego dorobku rękopiśmiennego w tym zakresie, (3) syntetyczne przedstawienie polskich osiągnięć w zakresie multikonfesyjnego edytorstwa biblijnego. Ich rdzeń stanowi część druga, badawczo najtrudniejsza i niezwykle pracochłonna, która polskiej nauce dostarczyła osiągnięć, jakich wcześniej nie opisano i nie oceniono w perspektywie polskiej i europejskiej.

Ten główny zrąb pracy uzupełniony został: wykazem skrótów, podziękowaniami autora, przedmową (pióra prof. Krzysztofa Migonia, w dużej mierze mentora tego wielkiego przedsięwzięcia naukowego), wstępem do całości dzieła (ponieważ to pierwszy jego tom), wstępem do tomu pierwszego, zakończeniem, niezwykle cenną bibliografią, angielskim abstraktem, wykazem tabel, wykresów i ilustracji oraz indeksami (osobowym, rzeczowym, geograficznym, cytowań biblijnych).

Choć ks. R. Pietkiewicz już na wstępie (zob. s. 37) wyraża swoje *credo* teologiczne, widząc w Biblii dzieło Boga i człowieka, to pragnie się nią zająć przede wszystkim jako książką i literaturą. Oznacza to wejście w obszar badań humanistycznych, zwłaszcza filologicznych, językoznawczych i literaturoznawczych oraz bibliologicznych. Interesować go będzie także społeczna funkcja tej książki w polskiej szacie językowej, którą dotąd w nauce mało się zajmowano, a jej wpływ na teologię był niemal niedostrzegany. W związku z tym autor stawia sobie ambitny cel: podjąć „próbę podsumowania pierwszych etapów rozwoju polskiego edytorstwa biblijnego, które do początku XVI w. powieleło teksty biblijne rękopiśmienne, a następnie w postaci druku” (s. 38). Jak poradził sobie z tym wyzwaniem badawczym?

Bez wątpienia podjął się pracy pionierskiej. W zasadzie nawiązywał nią po części do niedokończonego dzieła Marii Kossowskiej, która nie zdążyła uzupełnić swej pracy opublikowanej w latach 60. XX w. (*Biblia w języku polskim*, t. 1-2, Poznań 1968-1969) trzecim tomem o przekładach dwudziestowiecznych. Poza tym jej baza źródłowa była ograniczona, koncentrowała się tylko na wybranych najważniejszych przekładach, a badania skupiała głównie na kwestiach językoznawczych. Wcześniejsze osiągnięcia naukowe Sylwiusa Wihelma Ringeltaube (XVIII w.) i Stefana Zwolskiego oraz Romualda Gustawa (XX w.) nie mają obecnie większego znaczenia, choć wyznaczały w swoim czasie kierunek badań. Praca ks. R. Pietkiewicza koresponduje bardziej z monumentalną serią *Biblia Slavica* (II: *Polnische Bibeln*, Paderborn [i in.] 1988-2010), której celem jest edycja wybranych przekładów renesansowych opatrzonych cennymi komentarzami bibliologicznymi.

Ks. R. Pietkiewicz swymi badaniami wszedł zatem w ową niszę w nauce, która pozostawała od lat niewypełniona. Rozpoczął je na przełomie XX i XXI w., przygotowując najpierw pracę doktorską pod kierunkiem prof. K. Migonia, obronioną w 2002 r. na Uniwersytecie Wrocławskim (*Pismo Święte w języku polskim w latach 1518-1638. Sytuacja wyznaniowa w Polsce a rozwój edytorstwa biblijnego*), a następnie drugą, powstałą pod opieką ks. prof. T. Hergesela i obronioną na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu w 2004 r. (*Biblia Tysiąclecia w tradycji polskiego edytorstwa biblijnego*). Obie gruntownie przepracowane i uzupełnione stanowiły swoisty fundament w przygotowaniach koncepcji dzieła *Biblia Polonorum*, obejmującego blisko siedem wieków historii Biblii w języku polskim (docelowo nawet szerzej – Biblii Polaków).

Redaktor i współautor *Biblia Polonorum*, wszechstronnie przygotowany do wyzwania naukowego, jasno ujął i opisał problematykę badawczą całości dzieła i tomu pierwszego (przedmiot badań), źródła i zastosowane metody (bibliograficzną, historyczną, genetyczną, funkcjonalną, statystyczną). Przyjętą w pracy

akrybią będzie bez wątpienia kształtował polską ortografię, która w obszarze studiów bibliologiczno-teologicznych wymaga wciąż ujednoczenia.

Siłą rzeczy autor, chcąc całościowo ukazać wskazaną we wstępie problematykę, musiał dokonywać olbrzymich syntez, do których mógł przydać w aparacie naukowym tylko wybrane pozycje z ogromnej historiografii. Pod tym względem okazał się, jak i przy wypracowaniu akrybii dzieła, perfekcjonistą. W przypadku tematyki, która jego pracę by zapewne „rozsadziła” koncepcyjnie i objętościowo, rozsądnie pomiął ją, wskazując tylko na potrzebę jej podjęcia w osobnym studium. Dotyczy to np. cenzury oraz reklamy przekładów i edycji tekstów biblijnych. Na podkreślenie zasługuje dołączona do tomu mapa, która dobrze ilustruje geografie rozwoju polskiego druckarstwa biblijnego. Natomiast pewien niedosyt powstaje z powodu niezłączenia do pracy słowniczka terminów bibliologicznych, który ułatwiłby czytanie książki nieprofesjonalistom.

Konkludując, należy stwierdzić, że otrzymaliśmy książkę profesjonalnie opisującą w miarę wszechstronnie historię drukowanych biblii i jej części po polsku w dobie renesansu z obszerną i bezcenną dokumentacją, czym wzbogacona została polska i światowa historiografia. Nie mógłby jej napisać autor, który nie ma duchowości i organizacji życia mnicha pracującego w średniowiecznym skryptorium. Nie znam w Polsce innego człowieka, który jak ks. prof. Rajmund Pietkiewicz, zdolny byłby do wykonania takiej pracy. Liczba przeprowadzonych kwerend bibliotecznych i archiwalnych, precyzja prowadzonych badań (w tym analiz typograficznych), żmudnych wyliczeń, tabel zestawiających wyniki, trud zebrania i trafny wybór materiału ilustracyjnego, właściwy dobór metod badawczych i olbrzymia erudycja bibliologiczna oraz biblistyczna składają się na jego warsztat badawczy. Do tego dochodzi konsekwencja w realizacji celu naukowego. Autor książki jest przygotowany do podjęcia takich specjalistycznych studiów przez zdobyte wykształcenie biblistyczne i bibliologiczne (doktoraty z tych dyscyplin). Sama książka jest z gruntu olbrzymią rozprawą syntetyczno-monograficzną (w zależności od części), która nie tylko zbiera, porządkuje, precyzyjnie opisuje (niezwykle cenne i zarazem pionierskie zestawienia bibliografii źródłowej i przedmiotowej, mające ogromne znaczenie dla polskiej bibliografii narodowej) i dokumentuje, ale odważnie podejmuje dyskurs naukowy i prowadzi do nowych ustaleń. Nie będzie jej czytało za wielu czytelników, nawet biblistów, ale bez wątpienia wejdzie do klasyki bibliologicznej, dzięki profesjonalnemu jej opracowaniu oraz interdyscyplinarnemu podejściu w prowadzonych badaniach.

Może jedno nie w pełni udało się autorowi: oderwać się od teologii katolickiej, którą sam uprawia i z którą się identyfikuje, i spojrzeć na procesy historyczne, w tym w obszarze szeroko pojętej kultury książki, w sposób bardziej obiektywny, co wyraziłoby się także w stosowaniu i tak niezwykle wyważonych pojęć (odmiennych niż język źródła), zawierających oceny poszczególnych środowisk

wyznaniowych i ich aktywność na polu edytorstwa biblijnego w języku polskim na obszarze Pierwszej Rzeczypospolitej w okresie renesansu. To uwarunkowanie każe patrzeć na książkę ks. R. Pietkiewicza jako pracę bibliologiczno-teologiczną. Nie obniża to jej wartości, ale o tej optyce nie można zapominać, zgłębiając tę niezwykle wartościową rozprawę naukową.